

63

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK UNIVERSITETI

Ro'yxatga olindi: № MD-5A120304
2020 yil 29.08

MARKAZIY OSIYO ZAMONAVIY TARIXSHUNOSLIGI
KONSEPSIYALARI

FAN DASTURI

Bilim sohasi:	100 000 – Gumanitar soha
Ta'lim sohasi:	120 000 – Gumanitar fanlar
Mutaxassislik:	5A120304 – Tarixshunoslik, manbashunoslik, tarixiy tadqiqot usullari (Markaziy Osiyo mamalakatlari bo'yicha)

Toshkent-2020

Handwritten signature

Fan dasturi Oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi yo'nalishlari bo'yicha O'quv-uslubiy birlashmalar faoliyatini Muvofiqlashtiruvchi Kengashning 2020_yil "29" 08_dagi 4_-sonli bayonnomasi bilan ma'qullangan. O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2020_yil "29" 08_dagi 452_-sonli buyrug'i bilan ma'qullangan fan dasturlarini tayanch oliy ta'lim muassasasi tomonidan tasdiqlashga rozilik berilgan. Fan/modul uchun ma'sular: Sh.J.Saidov- TDSHU "Markaziy Osiyo xalqlari tarixi va etnologiyasi" kafedrası dotsenti, tar.f.n. Taqrizchilar: Q.Yoqubov – O'zR FA Tarix instituti kichik ilmiy xodimi, PhD. N.Polvonov – O'zbekiston MU dosenti, tarix fanlari nomzodi.	
---	--

Fan/modul kodi		O'quv yili	Semestr	ECTS – Kreditlar	
5AMOK225		2020-2021	2	5	
Fan/modul turi		Ta'lim tili		Haftadagi dars soatlari	
Majburiy		O'zbek		4	
Fanning nomi		Auditoriya mashg'ulotlari (soat)		Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
1. MARKAZIY OSIYO ZAMONAVIY TARIXSHUNOSLIGI KONSEPSIYALARI		60		90	150
2. I. Fanning mazmuni		Fanni o'qitishdan maqsad - bugungi kunda Markaziy Osiyo tarix tarixshunosligida mavjud bo'lgan dolzarb muammolar haqida umumiy tushuncha va tasavvurlar berishdan iborat. Shuningdek qo'llanmada ko'rib chiqiladigan masalalarning ilmiy-nazariy asoslari haqida ham malumotlar beriladi. Fanning vazifasi - magistratura bosqichi uchun ahamiyatini, nazariy mazmuni va mohiyatini, tadqiqot va obyekt, predmetini, vazifalarini, tarixiy tahlil usullari Markaziy Osiyo zamonaviy tarixshunosligidagi turli yondoshuv va konsepsiyalardagi muammolarni hal qilishda xolislik bilan harakat qilish, ushbu xalqlarning kelib chiqish masalalaridagi muammoli holatlarni hal qilish usullarini shakllantirish kabi masalalarini tushuntirish kabilardan iborat. II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi: 1-mavzu. MO xalqlari tarixini o'rganishning nazariy-metodologik asoslari:yondashuvlik tamoyillari Metodologiya-tarixiy faktlarni tadqiq qilishning usullari haqidagi ta'limotdir. Tarixiy-genetik usul, tarixiy-qiyosiy usul, tarixiy -tipologik usul,tizim usul,sinxron yondoshuv, xronologik metod, shu bilan birgalikda, tarixiy jarayonlarni o'ranish, tahlil va bayon qilishning <u>tamoyillari</u>. 2-mavzu. Xalqlarning kelib chiqishi haqida zamonaviy konsepsiyalar. Xalqlarning kelib chiqishidagi zamonaviy konsepsiyalar, konstruktivizm nazariyasi va uning mohiyati, evrosentrizm konsepsiyasi-tarixiy ildizi, asoslari."Modernizasiyadunyo"-g'oyasining mohiyati, merakamarkazchilik tushunchasi. Sharqsentrizm konsepsiyasi asosi, "Shovinizm" - ulug' millatchilik, "ulug'davlatchilik"- ulug' saltanatlar, davlatlar g'oyalari tarixni qaytarish, qumsash. "tarixiy chegaralar"ni o'zgartirish va uning			

mazmun mohiyati. Falsifikasiya, tendension yondoshuv, konyukturaviy qarash, interpretasiya yo'nalishini belgilab bera boshladi. Turkmaniston, Tojikistonda vujudga kelgan qarashlar. "Regionalizma"-ijtimoiy-madaniy va siyosiy o'zligini anglash, ko'rsatish "samoidentifikasiya"-g'oyalar ifodasi.

3-mavzu: MO respublikalarida milliy davlatchilik konsepsiyalari.

Milliy davlatchilik tushunchasining izohi, davlatchilik konsepsiyasi muammolarini tahlil qilish, Nima uchun ushbu konsepsiya zarur yekanligining asoslanishi, O'zbekiston, Qozog'iston, Tojikiston, Turkmaniston, Qirg'iziston milliy davlatchilik konsepsiyalarining uziga xos xususiyatlari. Yondoshuvlardagi qarama-qarshiliklar va ularning salbiy oqibatlari, konsepsiyalardagi mifologik talqin suhunchasi.

4- mavzu: Qozog'iston, Turkmaniston respublikalarining milliy konsepsiyalari.

Turkmaniston va Qozog'iston milliy davlatchilik konsepsiyasining uziga xos xususiyatlari. Turkmaniston mutloq boshqaruv tizimi va uning mohiyati. «Ruxnoma» va davlatchilik konsepsiyasidagi o'rni. Turkmanboshi ro'li. Qozoqlarning kelib chiqishi va Qozoq milliy konsepsiyasining izohi. "Qozoqlar" qayerdan paydo bo'lgan: g'nomi qanday va qachon paydo bo'lgan kabi savollardagi haqiqat va talqinlarning tahlili. Chingizxonni ulug'lashdan maqsad nima? kabi savollarga javob berish.

5-mavzu: Qirg'iziston, Tojikiston respublikalarining milliy konsepsiyalari.

Qirg'iz va Tojik xalqlarining kelib chiqish masalalarining zamonaviy tarixshunoslikda yoritilishi va uning ijobiy va salbiy taraflarining izohlanishi kabi masalalarning mohiyati. Manas yeposi va mifologik qarashlar. Tojik yetnonimi xususidagi fikrlar. Somoniylar va tojiklar masalasi. Hududiy davolar. O'riqlik nazariyasi: mohiyat va qarashlar.

6-mavzu: G'arb va Rossiya tarixshunosligida MO xalqlari tarixi masalalari.

Yevropa tarixshunosligi va unda Markaziy Osiyo xalqlari tarixining yoritilishi, Yevropadan Markaziy Osiyoga sayohat qilgan sayyohlarning yestaliklari va ulardagi ma'lumotlar tahlili bila tanishishi. Rossiya tarixshunoslik sohasida olib borilgan bir tomonlama tadqiqotlar va ulardagi bir tomonlama qarashlar, ularning tahlili. Konstruktivizm nazariyasi va uning mohiyati. Rus tadqiqotchilari bilan yaqindan tanishish, ularning asarlaridagi ma'lumotlar yohud uydurma va haqiqat. Sartlar tushunchasi.

7-mavzu: O'zbekiston olimlarning qarashlari: a'nanaviylik va ilmiylik.

O'zbekistonda tarix sohasida ayrim olimlar tomonidan ilgari surilayotgan g'ayriilmiy va yetarli ilmiy asosga ega bo'lmagan qarashlar bilan tanishtirish va ularni qiyosiy tahlil qilish. O'zbek xalqining kelib chiqishi masalasidagi

- individual loyihalar;
- jamoa bo'lib ishlash uchun loyihalar.

VII. Kreditlarni olish uchun talablar:

Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni shuningdek, yondoshuvlar, konsepsiyalarni to'la o'zlashtirish, tahlilni to'g'ri qila olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil fikr yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.

Asosiy adabiyotlar

1. Kamoliddin Sh.S. Markaziy Osiyo tarixi tarixshunosligining dolzarb muammolari. O'quv qollanma. T-2017 y.
2. Шнирильман В. Символическое прошлое. Борьба за предков в Центральной Азии. Тошкент.:2007г.
3. Горшенина С.М. Изобретение концепта Средней/Центральной Азии. Вашингтон.:2019г.

Qo'shimcha adabiyotlar

4. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – Toshkent: "O'zbekiston", 2017. – 488 b.
5. Mirziyoyev Sh.M. Tandiqlik tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. – T.: "O'zbekiston", 2017.
6. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – T.: "O'zbekiston", 2016. - 56 b.
7. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. – T.: "O'zbekiston", 2017. – 48 b.
8. O'zbekiston davlati tarixi konsepsiyasi. O'zbekiston tarixi lurnali. 1999/01/
9. Askarov A.A. O'zbek xalqining kelib chiqish tarixi. T.: O'zbekiston, 2015.
10. Ртвеладзе Е.В. О некоторых аспектах новейшей истории Центральной Азии. // Современные мифы о далеком прошлом народов Центральной Азии. Т.: Чулпан, 2007г
11. Nosirov O'. O'zbeklar shajarasi (Yetnik tarixga xolis nazar). Toshkent, 2011.
12. Saidov Sh. MO tarixshunosligining zamonaviy konsepsiyalari. O'UM/2020 y.

Axborot manbaalari

13. www.gov.uz – O'zbekiston Respublikasi hukumat portal.
14. www.lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.

12. Qoraqalpoqlarning milliy davlatchiligi tarixi.
13. O'zbeklarning kelib chiqishi va davlatchiligi tarixi.
14. O'zbekiston Respublikasining tashkil topishi va ma'muriy hududi.
15. Ural -oltoy tillari oilasi: prototurk, dravid va yenisey tillari.
16. Hind -evropa tillari: to'xtarlar va to'xtar tili.
17. Yeroniy tillar: qadimgi Yeron, sug'd, boxtar, xorazmiy, sak tillari va yozuvlari.
18. Qoraqalpoqlarning kelib chiqishi, ularning ajdodlari yashagan hududlar.
19. O'zbek xalqining tarkibidagi yetnik komponentlar.
20. Adabiy turk tili va o'zbek tilining tarixiy nomlari.
21. "Sart" atamasining kelib chiqishi va mazmuni.
22. Rossiya imperiyasining Turkistonda olib borgan kolonial siyosati.
23. Turkistonda jadidlar harakati.
24. Turkistonda milliy muxtoriyat g'oyalari va loyihalari.
25. Bolsheviklarning Turkistonni parchalash va xalqlarini ajratish siyosati.
26. "Milliy ozodlik" va "Bosmachilik" harakatlari.
27. O'rta Osiyo xalqlari tillarining lotin va kirill alifbosiga o'tishi.
28. Ruslashtirish siyosati va sovet milliy siyosatining salbiy oqibatlar.

Mustaqil ta'lim uchun ajratilgan mavzular bo'yicha magistrantlar asosiy va qo'shimcha adabiyotlar asosida o'rganadilar va ularning nazorati hamda auditoriya muhokamalari uyushtirib boriladi. Referat va taqdimot shakllaridagi ishlar himoyalari tashkillashtiriladi.

V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

- Hozirgi davrda Markaziy Osiyo mintaqasidagi mustaqil davlatlar (Qozog'iston, Turkmaniston, Tojikiston va Qirg'iziston) ning bir yoqlama milliy mafkuralari va ularning salbiy jihatlari bilan tanishtirish va ularning tahlili to'g'risida *tasavvurga ega bo'ladi*;

- Talabalar O'zbekiston Respublikasining milliy g'oya mafkurasining asosiy tamoyillari va uning boshqa mafkuralarga nisbatan haqqoniy asosga ega ekanligini *tushunadi*;

- Talabalarni Markaziy Osiy mintaqasi tarixshunosligining nazariy muammolari bo'yicha kompleks ilmiy tadqiqot olib borish uchun zarur bo'lgan bilimlardan foydalana olishi *ko'nikmalariga ega bo'ladi*.

VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:

- ma'ruzalar;
- interfaol keys-stadilar;
- seminarlar (mantiqiy fiklash, tezkor savol-javoblar);
- guruhlarda ishlash;
- taqdimotlarni tayyorlash;

mustaqillik davridan keying yozilgan taqiqotlar va ularning mohiyati haqida fikrlar. Sho'rolar davrida yozilgan asarlardagi ma'lumotlar va ulardagi noxolis fikrlar. O'zbek olimlarining asarlrida uchraydigan g'ayri ilmiy xulosalarning qiyoslanishi va boshqalar.

8-mavzu: O'zbekiston davlatchiligi tarixi konsepsiyasi.

O'zbekistondagi ilk davlatchilik uyushmalari. Davlatchilik tushunchasi. Kushonlar, Qang' davlati, yeftaliylar, Turk xoqonligi, Arab xalifaligi, Mo'g'ullar istilosi, Temuriylar davlatchiligi. Shayboniylar. O'zbek xonliklari. Ilk shaharsozlik. O'zbek davlatchilik konsepsiyasining vujudga kelishi. O'zbek davlatchilikkonsepsiyasi masalasining xorij hamda mahalliy adabiyotlarda qay holatda yoritilishini tushuntirish. Davlatchilik masalasida hududiy omillar, ko'chmanchi hamda o'troq hayot tarzining ahamiyati va o'zaro ta'siri masalalaridai qarashlar.

9-mavzu: Markaziy Osiyoning yeng qadimgi aholisi haqida ilmiy

ma'lumotlar. Markaziy Osiyoning qadimgi tub aholisi.

Markaziy Osiyo hududida ko'chmanchi qabilalaridan "Sak" va "Massaget"lar istiqomat qilganligi. Massagetlar: Kaspiy dengizninig sharqiy sohili, Orol dengizi atroflari, Amudaryo va Sirdaryoning quyi oqimida yashagan ko'chmanchi qabilalar guruhi. Ular to'g'risida fanda turli qarashlar mavjudli va ularning tarixshunoslik tahlili. Turli olimlarning yetnonim xususidagi fikrlaridagi farqlar. Markaziy Osiyo tub aholisining tili, antropologiyasi masalalarining adabiyotlardagi tahlili. Sak: (shaklar) Osiyo dashtlari chorvadorlari, Geradot yozishicha Yevrosiyo cho'llarida, Qora dengiz sohillarida istiqomat qiluvchi ko'chmanchi "skalot" qabilalari. Yunonlar yesa ularni skiflar deb yuritganlar. Sak qabilalarining turlari haqida ma'lumot. Andranova, sak, massaget, nomad, skif, dax, se, Tur, Turon, Arimas, Strub, Katakomba. tushunchalari va ularning izohi

10-mavzu: Markaziy Osiyoning qadimgi eroniy tilli aholisi.

Markaziy Osiyoga oriy qabilalarining kirib kelishi Markaziy Osiyo hududlariga hind-yeroniy(shu masala asosiydir) tillarda so'zlashuvchi oriy qabilalari kirib kelishi. Dyorfer 1986-yilda chiqarilgan maqolasi va undagi fikrlar. 1-ming yillik boshlarida Markaziy Osiyo hududlaridagi yetnolingvistik vaziyatga baho berish lozim. Albatta, til - bu yetnik jamoani tavsiflovchi xususiyatlarning yagona va hatto yeng muhim yemasligi ham, ammo tarixchilar uchun boshqa belgilarning noaniqligi sababli bu yeng qulaydir. yeramizdan avvalgi I ming yillik o'rtalarida proto-turkiy va proto-mo'g'ul tillarining shakllanishi. G'arbiy Yeronning boshqa xalqlari singari O'rta Osiyoning yetnik jihatdan yaqin bo'lgan yeronzabon aholisi bilan aloqalari. tojiklar va tojik tili masalasi.

11-mavzu: Markaziy Osiyoning qadimgi qadimgi turkiy tilli aholisi.

Qadimgi turklar. Qadimgi turklar yashagan manzilgothlar va ularning o'rganilishi. Turk xooqnligi, Turk joy nomlari haqida tushuncha. Turkiy tili muhitining shakllanishi. Markaziy Osiyoning qadimgi turkiy aholisi haqidagi asarlar, manbalar arxeologik, lingvistik manbalar va ularning tarixshunoslik tahlili. "Sak" va "Massagetlar. Markaziy Osiyoning qadimgi tub turkiy aholisining qadimgi xalqlar bilan o'zaro qorishuviva uning ayrim nazariy masalalari.

12-mavzu: Markaziy Osiyoda ilk o'rta asrlarda yetnik holat.

Ilk o'rta asrlarda turkiy-yeroniy madaniy munosabatlari (til,yozuv,din) ushbu maqoladagi fikrlarni tahlil qilish. Markaziy Osiyo sivilizasiyasi shakllanishida mintaqada yuz bergan ijtimoiy-siyosiy va yetnomadaniy jarayonlar. Turk-sug'd munosabatlarning davlatchiligi va yetnomadaniy jarayonlarga ta'siri. Ilk o'rta asrlardagi MO xalqlari yetnik munosabatlarini xolisona yoritish.

13-mavzu: O'zbek xalqi va atamasining kelib chiqishi.

O'zbek yelatining shakllanishi va uning rivojlanish bosqichlari. O'zbek yelatining shakllanahida turkiy va yeroniy tilli xalqlarning o'rni. O'zbek xalqining yetnogenezida har xil til oilalariga oid komponentlarning ishtiroki va bu jarayonda turkiy tilga mansub qatlam asosiy va hal qiluvchi rol o'ynaganligir. Yetnonimlarni ayniqsa, yetnik guruhlar nomlarini, tarixini o'rganishning o'zbek xalqining yetnogenezini yoritishdagi ahamiyati. Bu boradagi tadqiqot ishlari ancha avval boshlangan bo'lsa-da, biroq hozirga qadar ham mazkur mavzu dolzarb bo'lib qolayotganligini tushuntirish.

14-mavzu: "Turk", "O'zbek", "Sart", "Turon", "Turkiston" va "O'zbekiston" atamalarining o'zaro bog'liqligi.

Tarixiy va etnografik manbalar "Turk" atamasining paydo bo'lishi va turli talqinlar. Superetnos masalasi. "O'zbek" atamasining paydo bo'lishi. "Sart" atamasi haqida. Turon, Turkiston, Movarounnahr, O'rta Osiyo va nihoyat Markaziy Osiyo nomlarining ma'nosi va qo'llanish gavri. «Turkiston» atamasining hududiy qamrovi. «Markaziy Osiyo» atamasi jo'g'rofiy jihatdan o'rganish.

15-mavzu: "MO xalqlari mustamlakachilik davrida.

Sovetlar davrida yaratilgan tarixda o'zbek xalqi tarixiy o'timishining muhim ijtimoiy masalalarining tahlili. Sovetlar davrida o'zbek xalqiga bo'lgan munosabatlarning zamonaviy tarixshunoslikda yoritilishi va undagi nazariyalar. Sovetlar davridagi iqtisodiy va ma'naviy qaramlikning oqibatlarini tushuntirish. O'zbek xalqi davlatchiligining ushbu davrlardagi holati. Ruslar istilosi va sovetlar hohimiyati davrining mahalliy manbalardagi yoritilishi va ularda o'zbek xalqining ujtimiy-iqtisodiy, madaniy hayotining muhim masalalari.

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'icha ko'rsatma va tavsiyalar.

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. MO xalqlari tarixini o'rganishning nazariy-metodologik asoslari: yondashuvlik tamoyillari.
2. Xalqlarning kelib chiqishi haqida zamonaviy konsepsiyalar
3. MO respublikalarida milliy davlatchilik konsepsiyalari
4. Qozog'iston, Turkmaniston Respublikalarining milliy konsepsiyalari.
5. Qirg'iziston, Tojikiston Respublikalarining milliy konsepsiyalari
6. G'arb va Rossiya tarixshunosligida MO xalqlari tarixi masalalari.
7. O'zbekiston olimlarning qarashlari: a'nanaviylik va ilmiylik
8. O'zbekiston davlatchiligi tarixi konsepsiyasi.
9. Markaziy Osiyoning eng qadimgi aholisi haqida ilmiy ma'lumotlar. Markaziy Osiyoning qadimgi tub aholisi.
10. Markaziy Osiyoning qadimgi eroniy aholisi
11. Markaziy Osiyoning qadimgi turkiy tilli aholisi.
12. Markaziy Osiyoda ilk o'rta asrlarda etnik holat.
13. O'zbek xalqining kelib chiqishi masalasi. O'zbek atamasining kelib chiqishi.
14. "Turk", "O'zbek" va "Sart" va Turon", "Turkiston" va "O'zbekiston" atamalarining o'zaro bog'liqligi, ularning mazmuni.
15. "O'zbek xalqi ruslar istilosi va sovetlar hokimiyati davrida

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar.

Mustaqil ta'lim uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Xalqlarning kelib chiqisni haqidagi konstruktivizm sosiologik nazariyasi.
2. Tojikiston Respublikasining tashkil topishi omillari va maqsadlari.
3. Tojiklarning kelib chiqishi va "Tarixiy Tojikiston" g'ayri ilmiy tushunchasi.
4. Turkmaniston Respublikasining tashkil topishi va uning ma'muriy hududi.
5. Turkmanlarning kelib chiqishi, ularning yashagan hududlari va o'rta asrlardagi ajdodlari.
6. Qozog'iston Respublikasining tashkil topishi va uning ma'muriy hududi.
7. Qozoqlarning kelib chiqishi va ularning ajdodlari.
8. Qirg'iziston Respublikasining tashkil topishi va ma'muriy hududi.
9. Qirg'izlarning kelib chiqishi, ularning ajdodlari yashagan hududlar.
10. Uyg'urlarning kelib chiqishi va davlatchiligi tarixi.
11. Ruslarning kelib chiqishi va Rossiya imperiyasining tashkil topishi.